

DIGITALIZÁCIA

PORTÁL OBCHODNE NEDOSTUPNÝCH DIEL

Sprístupňovanie kultúrnych objektov na digitálnom jednotnom trhu

Mgr. Juraj Valko*

V apríli 2019 prijal Európsky parlament **smernicu EÚ č. 2019/790 o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom na digitálnom jednotnom trhu** (ďalej iba smernica). Napriek tomu, že jednotlivé články zásadným spôsobom ovplyvňujú spôsoby používania kreatívneho obsahu, prešlo schválenie smernice u nás bez dostatočného mediálneho záujmu a výraznejšieho povšimnutia zo strany širšej verejnosti. V úsilí o postupné prekonávanie právnej neistoty vyplývajúcej zo závažného technologického rozvoja, ktorá postihuje nielen nositeľov práv, ale i samotných používateľov autorsky chránených diel, smernica pristúpila k harmonizácii rôznych oblastí autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom v digitálnom prostredí. Jednotné európske legislatívne riešenie je v tomto prípade opodstatnené, keďže práve v digitálnom prostredí zaznamenáme časté cezhraničné používanie diel. Cieľom smernice je dosiahnuť rovnováhu medzi právami nositeľov práv a záujmami používateľov.

Reagujúc na rýchle tempo, akým sa digitálny svet vyvíja, bolo do znenia smernice včlenených niekoľko samostatných častí, ktoré „stanovujú pravidlá na prispôbenie niektorých výnimiek a obmedzení autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom digitálnemu a cezhraničnému prostrediu, ako aj opatrenia na uľahčenie niektorých postupov udeľovania licencií“¹. Z nich spomeňme napríklad výnimku na výučbu a vzdelávanie, problematiku voľných diel, právo súvisiace s autorským právom pre vydavateľov novín či povinnosti pre poskytovateľov online služieb zdieľania obsahu.

Pre kultúrne a vzdelávacie inštitúcie, ktoré pristupujú k rozličným digitalizačným projektom, majú veľký význam predovšetkým state venované otázke používania obchodne nedostupných diel a aplikácie rozšírených hromadných licencií. V zavedení príslušnej licenčnej politiky sa odrážajú snahy orgánov únie zabrániť nekontrolovateľnému protiprávnemu šíreniu miliónov kultúrnych objektov, na ktoré má verejnosť v dôsledku pretrvávajúcich majetkových práv (nevzťahuje sa na ne režim voľného diela) iba veľmi obmedzený, resp. nijaký dosah a ktoré neposkytujú tvorcom ani iným nositeľom práv žiadne ekonomické výhody. Pravda, takéto diela sú nezriedka nedostupné pre zvolenú obchodnú stratégiu. Z väčšej časti sa však v opísanej sivej zóne nachádzajú preto, že nositeľ práv neplánuje nijaké ďalšie komerčné využívanie v budúcnosti.

Smernica členskými štátmi predpisuje jednak povolené spôsoby používania obchodne nedostupných diel, jednak podmienky, za ktorých je kultúrnemu objektu priznaný status obchodne nedostupného diela. Zavádza povinnosť viesť konzultácie so zainteresovanými stranami s cieľom podporiť opodstatnenosť a využiteľnosť definovaných právnych mechanizmov (a súčasne účinnosť záruk pre autorov a ich zástupcov). V neposlednom rade vydáva odporúčania, aby členské štáty zabezpečili adekvátnu informovanosť verejnosti o možnostiach sprístupňovania obchodne nedostupných diel s dôrazom na zachovanie vysokej miery ochrany autorov a iných nositeľov práv.

Mimoriadne efektívnym prostriedkom týchto propagačných opatrení sa má stať podľa článku 10 smernice jednotný **online portál obchodne nedostupných diel** (*The Out-of-Commerce Works Portal, OCWP*), určený pre zapojené organizácie, nositeľov práv i širokú verejnosť všetkých členských štátov EÚ. Jeho vytvorením a vedením bol poverený Úrad Európskej únie pre duševné vlastníctvo (*The European Union Intellectual Property Office, EUIPO*) so sídlom v španielskom Alicante. V materiáli *The Out-of-Commerce Works Portal – High Level Specification*, ktorý vypracovala príslušná sekcia Úradu koncom roka 2019, sú obsiahnuté základné kontúry štruktúry a fungovania OCWP. Napriek tomu, že dokument v čase písania tohto príspevku nebol definitívne schválený, ponúkame čitateľovi aspoň jeho stručnú charakteristiku.

Poslaním OCWP je v prvom rade zabraňovať možnému porušovaniu autorských práv a súvisiacich práv ich nositeľov. Jednou zo zásadných prekážok pri jeho naplňaní je nedostatočná informovanosť verejnosti o tom, ako sa predmetné diela používajú. Jej prekonávanie je navyše komplikovanejšie v prípade očakávaného cezhraničného použitia diel. Práve preto má portál v dostatočnom predstihu poskytovať voľný prístup európskej verejnosti k dátam vzťahujúcim sa na diela, ktoré sú v kontexte smernice identifikované ako obchodne nedostupné. Zodpovednosť za naplňovanie obsahu portálu bude niesť sieť participujúcich organizácií, pokrývajúca teritórium celej EÚ.

Okruh podmienok nevyhnutných pre nadobudnutie statusu obchodne nedostupného diela je taxatívne vymedzený v článku 8 smernice, pričom do popredia vystupujú dve z nich: diela a iné predmety ochrany (prípadne celé súbory diel) musia byť uložené v zbierkach pamäťových a fondových inštitúcií sídlících v niektorom z členských štátov EÚ a zároveň musí po vynaložení primeraného úsilia existovať predpoklad, že nie sú ve-

* Slovenská národná knižnica, Martin
e-mail: juraj.valko@snk.sk

rejnosti dostupné prostredníctvom tradičných obchodných kanálov (napr. v kamenných alebo elektronických obchodoch s výnimkou antikvariátov). Smernica odporúča, aby sa v záujme predchádzania duplicitného vykonávania obchodná dostupnosť verifikovala primárne v tom členskom štáte, kde sídli pamäťová a fondová inštitúcia, ktorá plánuje príslušné dielo sprístupňovať verejnosti. Súčasne však pripúšťa eventualitu cezhraničného overovania obchodnej dostupnosti.

Smernica uvádza, že „portál by mal nositeľom práv uľahčiť možnosť vylúčiť ich diela alebo iné predmety ochrany z uplatňovania licencií alebo výnimky či obmedzenia“². Z tohto dôvodu by sa aktuálne informácie o stave a možnostiach použitia príslušného chráneného diela mali na portáli objaviť najmenej šesť mesiacov pred rozširovaním, verejným prenosom alebo sprístupnením týchto diel³.

Portál má podľa smernice zároveň fungovať ako nástroj, ktorý pomocou metódy crowdsourcingu pomáha zabezpečovať právnu istotu v otázke digitalizácie a sprístupňovania obchodne nedostupných diel. To okrem iného znamená, že z údajov na ňom zapísaných bude môcť organizácia, ktorá realizuje vlastný digitalizačný projekt, zistiť napríklad to, či pri konkrétnom diele prebehlo overenie obchodnej dostupnosti, či nositeľ práv nenamietal voči jeho použitiu atď. V neposlednom rade sa bude môcť prostredníctvom OCWP efektívne rozšíriť povedomie verejnosti o počte a výsledkoch európskych projektov masovej digitalizácie kultúrneho dedičstva, ktoré sú momentálne, napriek vynaloženiu značných verejných prostriedkov, zo strany bežných občanov až na výnimky zúfalo nedocenené.

OCWP bude spustený najneskôr 7. júna 2021. Do tohto dátumu sú všetky členské štáty povinné transponovať smernicu do svojich národných úprav.

Pri vývoji OCWP mohli experti z EUIPO uplatniť predchádzajúce skúsenosti s budovaním a so správou celoeurópskej online databázy osirelých diel⁴, ktorá už od roku 2014 združuje desiatky kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií po celej Európe. Oproti nej je však nový projekt podstatne ambicióznejší a bude zaujímavé sledovať, ako sa bude vyvíjať jeho implementácia. Nielen preto, že počet osirelých diel zaradených do európskych projektov masovej digitalizácie je v porovnaní s očakávaným množstvom zdigitalizovaného komerčne nedostupného materiálu zanedbateľný⁵ – platí, že nárast počtu záznamov v databáze osirelých diel sa drží dlhodobo na nízkej úrovni (napr. v súvislosti s komplikovaným procesom priznávania statusu osirelého diela a z aspektu postojov verejnosti aj pre ich zväčša málo pritažlivý charakter). Dôvodom je tiež skutočnosť, že OCWP má v súlade s ustanoveniami smernice občanom slúžiť ako harmonizované prístupové miesto k informáciám o rôznych typoch chránených diel. Z hľadiska typológie kultúrnych objektov totiž smernica prekračuje pomyselný rámec vymedzený *Memorandom o porozumení* z roku 2011⁶ (dokumentom, ktorý sa stal svojho času základom národných autorskoprávných legislatívnych riešení

niektorých štátov EÚ vrátane Slovenskej republiky), ktoré stanovilo kľúčové princípy digitalizácie a sprístupnenia výlučne písomného kultúrneho dedičstva, teda kníh a periodík.

V zmysle recitálu 37 smernice sa má okruh jej pôsobnosti vzťahovať okrem slovesných diel tiež na softvér, zvukové záznamy, audiovizuálne diela a jedinečné umelecké diela, a to aj v prípade, že nikdy neboli obchodne dostupné⁷, a takisto na samostatne stojace fotografie, čím bola prekonaná doteraz nadmieru progresívna smernica o povolených spôsoboch používania osirelých diel!

Obsah portálu budú tvoriť záznamy o obchodne nedostupných dielach, resp. o súboroch diel, nahrávané a priebežne dopĺňané autorizovanými používateľmi, ako aj zhrnutie prínosov smernice týkajúcich sa obchodne nedostupných diel a usmernenia zamerané na ich autorskoprávnú ochranu a podmienky sprístupnenia.

Popri základných popisných údajoch o kultúrnom objekte, skladbe materiálu a iných metadátach podrobný záznam ponúkne návštevníkom informáciu o dátume jeho vytvorenia, kontaktné údaje organizácií, ktoré záznam nahrali alebo ktoré budú príslušný objekt používať (užitočné najmä v prípade namietania statusu obchodne nedostupného diela), ako aj funkčné odkazy na webové sídla, na ktorých bude obchodne nedostupné dielo sprístupnené verejnosti. Trochu nadnesene možno povedať, že významný podiel európskeho kultúrneho dedičstva budú môcť občania objavovať z jedného prístupového bodu.

Zainteresované organizácie budú môcť záznamy pridávať jednotlivo, ale i hromadne. Dá sa predpokladať, že spusteniu funkcie hromadného nahrávania (angl. *bulk upload*) záznamov bude predchádzať odborný dialóg zameraný na zosúladenie štandardov rôznych typov diel a uľahčenie transferu dát.

Pre koho bude OCWP určený? Štruktúra tohto centrálného úložiska informácií sa v základoch nelíši od databázy osirelých diel. Aj jej mladší súrodenec bude umožňovať prístup k obsahu v rozsahu stanovenom rolou toho-ktorého používateľa.

Na najnižšej úrovni portál poskytne základné služby bez toho, aby od návštevníkov vyžadoval registráciu. V tomto režime bude určený pre verejnosť a nositeľov autorských práv a iných dotknutých práv, ktorým umožní vyhľadávať – v jednoduchom i rozšírenom móde – a prezerat' podrobné záznamy o zaradených dielach. Prostredníctvom notifikačnej funkcie bude môcť akýkoľvek používateľ požiadať autorov záznamov o ich editáciu alebo doplnenie chýbajúcich údajov.

Významnou prednosťou portálu má byť nielen priateľské používateľské prostredie, ale i jeho dostupnosť vo všetkých jazykoch členských štátov EÚ. Nositeľovi práv OCWP ponúkne možnosť skontrolovať, akým spôsobom má byť príslušné dielo použité, a zároveň mu pomôže uplatniť si tzv. *opt-out*, teda právo vylúčiť na základe prejavy svojej vôle aplikáciu licenčných mecha-

nizmov a výnimiek alebo obmedzení na vlastný tvorivý obsah. Samotný proces *opt-out* však nebude prebiehať v prostredí portálu. Ten zohrá v tejto záležitosti iba úlohu sprostredkovateľa – poskytnutím relevantných údajov o používateľovi diela (ergo organizácii, ktorá dielo sprístupňuje verejnosti). Neregistrovaní používatelia sa na cieľovej stránke (*landing page*) portálu budú môcť oboznámiť s obsahom čerstvo pridaných záznamov a s rebríčkom najpopulárnejších záznamov.

Registrovaným používateľom rozhranie portálu otvára dvere k širšej škále funkcií, hoci možnosť registrácie je vyhradená len pre špecifické kategórie subjektov. K nim patria v prvom rade tzv. relevantné verejné orgány (*relevant public authorities*), pod ktoré spadajú orgány verejnej moci niektorého z členských štátov poverené určitými úlohami vo vzťahu k OCWP, ďalej inštitúcie správy kultúrneho dedičstva (*cultural heritage institutions*, CHI) a napokon organizácie kolektívnej správy (*collective management organisations*, CMO). Popri nich majú oprávnenie vykonávať registráciu ešte tzv. *national contact point users*, ktoré môžeme označiť ako kontaktné osoby. Na základe skúseností s databázou osirelých diel možno predpokladať, že postup pri registrácii bude pomerne jednoduchý a časovo nenáročný. Postulované budú kontaktné údaje a funkčná e-mailová adresa. Organizácia deleguje svojho zamestnanca, ktorý bude na portáli spravovať konto organizácie v úlohe hlavného používateľa. Ten bude môcť podľa potreby zaregistrovať aj ďalších používateľov reprezentujúcich danú organizáciu.

Používateľská rola správy kultúrneho dedičstva (CHI) bude v prostredí portálu priznaná pamäťovým a fondovým inštitúciám, t. j. verejne prístupným knižniciam, múzeám, archívom, ústavom spravujúcim filmové a zvukové dedičstvo atď.⁸ vrátane národných knižníc a iných vrcholných štátnych ustanovizní, ktoré sídlia na území členskej krajiny EÚ a podieľajú sa primárne na uchovávaní svojich stálych zbierok pre súčasníkov i budúce generácie⁹. Prostredníctvom portálu bude mať každá zapojená inštitúcia správy kultúrneho dedičstva prehľad o aktuálnom stave a počte použití konkrétneho diela. No nielen to. V súlade so znením smernice nie fyzické osoby, ale práve CHI sú oprávnené uzatvoriť nevýhradné licenčné zmluvy s organizáciou kolektívnej správy, povolujúce používať, t. j. rozmnožovať, rozširovať, verejne prenášať alebo sprístupňovať obchodne nedostupné diela, a to výhradne na nekomerčné účely. Z pozície používateľa obchodne nedostupných diel im teda bude vyplývať povinnosť evidovať a upravovať záznamy o obchodne nedostupných dielach na OCWP. Pre kultúrne inštitúcie, ktoré sú už dnes oprávnené šíriť digitalizované rozmnoženiny obchodne nedostupných diel, tento postup nepredstavuje nijaké novum. Ako uvedieme ďalej, centralizovaná evidencia obchodne nedostupných diel je jednou z kľúčových podmienok ich používania aj na Slovensku.

Garanciou úspechu celoeurópskeho projektu je uviesť do života univerzálny právny mechanizmus, kto-

rý bude aplikovateľný tak na domácich, ako aj zahraničných nositeľov práv (s výnimkou tých, ktorí spadajú pod režim *opt-out*). Preto smernica odporúča, ak sa to doteraz v niektorom z členských štátov neuskutočnilo, realizovať také legislatívne opatrenia, ktoré umožnia príslušným organizáciám kolektívnej správy práv udeľovať inštitúciám správy kultúrneho dedičstva licencie na určité spôsoby použitia obchodne nedostupných diel, vzťahujúce sa na práva autorov a iných nositeľov práv takouto organizáciou nielen zastupovaných, ale i nezastupovaných, t. j. na rozšírené hromadné licencie¹⁰. Model rozšírených hromadných licencií sa v Európe doteraz etabluje len veľmi pomaly; okrem škandinávskych krajín sa využíva v Spojenom kráľovstve, Maďarsku, na Slovensku atď. Motívom jeho zavedenia je uľahčiť povolené spôsoby použitia obchodne nedostupných diel, keďže proces získavania súhlasu s použitím od jednotlivých nositeľov práv by mohol byť zdĺhavý a nepriemerane náročný, a to najmä z hľadiska personálneho, finančného a technologického zabezpečenia¹¹. Preto je vhodné, aby na správe obsahu OCWP aktívne participovali práve organizácie kolektívnej správy. Napríklad tým, že sprístupnia aspoň tie časti ich vlastných registrov, ktoré evidujú údaje o nositeľoch práv pre potreby zmluvného zastupovania a prerozdelenia príjmov, alebo podieľaním sa na zvyšovaní povedomia verejnosti o existencii a funkciách portálu. V prípade SR, kde už v súčasnosti platí zákon umožňujúci digitalizáciu a sprístupňovanie obchodne nedostupných diel, je nevyhnutné, aby sa ku komunite používateľov registrovaných na OCWP pripojila prinajmenšom LITA, autorská spoločnosť, ktorá „ako jediná organizácia na Slovensku, na základe oprávnenia Ministerstva kultúry SR, vykonáva kolektívnu správu práv autorov literárnych, výtvarných a fotografických diel“¹². Zastupujúc vyše 2 000 domácich autorov a na základe recipročných zmlúv so zahraničnými partnermi ďalšie desaťtisíce autorov z celého sveta, predstavuje LITA dostatočne reprezentatívny subjekt, ktorý je schopný spravovať práva nositeľov práv v požadovanom rozsahu.

Okrem prezerania a vyhľadávania záznamov o obchodne nedostupných dielach si budú môcť registrovaní používatelia uvedených typov vytvárať nové záznamy, upravovať a vymazávať vlastné záznamy¹³, ale tiež sledovať pravidelné štatistiky a prehľady o činnosti samotného portálu. Keďže nositelia práv nebudú v rámci OCWP disponovať oprávnením prepisovať obsah záznamov, zodpovednosť za zverejňovanie informácie o tom, že nositeľ práv požiada o vyňatie svojho diela zo zoznamu obchodne nedostupných diel alebo o vylúčenie účinkov hromadnej licenčnej zmluvy, budú niesť práve inštitúcie správy kultúrneho dedičstva (CHI), resp. organizácie kolektívnej správy (CMO).

Osobitnú skupinu registrovaných používateľov tvoria tzv. kontaktné osoby, pod ktoré bude spadať správa portálu na vnútroštátnej úrovni. Popri supervízii budú zabezpečovať schvaľovanie žiadostí o registráciu ostatných používateľov sídliačich v danom členskom štáte.

Postavenie kontaktných osôb v štruktúre OCWP sa tak čiastočne prekrýva s postavením, ktoré zaujímajú tzv.

kompetentné národné authority¹⁴ v hierarchii používateľov databázy osirelých diel.

Schematické zobrazenie používateľských rolí portálu

Platný slovenský autorský zákon č. 185/2015 Z. z. priznáva status obchodne nedostupného diela autorsky chráneným slovesným dielam vyjadreným v písomnej podobe (knihy, noviny, časopisy), a to bez akýchkoľvek žánrových obmedzení¹⁵, ktoré sú trvalo uložené v zbierkach pamäťových a fondových inštitúcií, ktoré nemožno získať v predajnej a distribučnej sieti a ktoré spĺňajú nevyhnutnú podmienku zápisu v zozname obchodne nedostupných diel vedenom Slovenskou národnou knižnicou (SNK)¹⁶. Návrhy na zaradenie diela do tohto zoznamu prijíma SNK od akejkoľvek fyzickej alebo právnickej osoby. Od tohto momentu začína plynúť trojmesačná lehota, počas ktorej má autor právo namietať proti zaradeniu konkrétneho diela (prípadne všetkých svojich diel) do zoznamu obchodne nedostupných diel, a SNK je povinná tejto žiadosti bezodkladne vyhovieť. Paralelne administrátor zoznamu primeraným spôsobom preveruje obchodnú dostupnosť navrhovaného diela. Dielo sa považuje za zaradené do zoznamu obchodne nedostupných diel až vtedy, keď sa preukáže, že viac nie je komerčne dostupné, a keď autor výslovne nepožaduje jeho vyradenie. Praxou sa však ustálil úzus, že autor je aj po nadobudnutí statusu obchodne nedostupného diela oprávnený kedykoľvek a bez udania dôvodu žiadať o vyradenie svojich diel zo zoznamu, resp. o ich opätovné zaradenie do zoznamu. Administrátor zoznamu je povinný vyradiť zo zoznamu aj diela takých autorov, ktorí vylúčili kolektívnu správu svojich práv¹⁷.

Spôsob, akým slovenský autorský zákon pristúpil k používaniu obchodne nedostupných diel, patrí aj v sú-

časnosti, keď sa čoraz viac európskych krajín aktívne zaoberá právnym riešením danej problematiky, medzi mimoriadne pragmatický a liberálny. „Na rozdiel od legislatívnych úprav iných krajín je definícia obchodne nedostupného diela veľmi voľná, najmä v tom zmysle, že zákon nestanovuje žiadnu lehotu, ktorá by pre naplnenie tohto pojmu musela ubehnúť od vydania takéhoto diela.“¹⁸

Vyhotovenie rozmnoženiny, sprístupňovanie a kúpu digitálnej kópie diela klasifikovaného ako obchodne nedostupné možno realizovať na základe rozšírenej hromadnej licenčnej zmluvy uzavretej medzi používateľom (napr. knižnicou) a relevantnou organizáciou kolektívnej správy práv (už spomenutou organizáciou LITA). Ako sme už uviedli, organizácia kolektívnej správy môže prostredníctvom nej spravovať práva autorov nielen priamo zastupovaných, ale i nezastupovaných (ktorí jej účinky výslovne nevylúčili). Špecifické podmienky použitia diel sú definované v konkrétnej licenčnej zmluve¹⁹.

Z toho vyplýva, že vytvorením legislatívneho rámca, ktorý umožňuje digitalizáciu a sprístupňovanie komerčne nedostupného obsahu, má dnes slovenská legislatíva pri transponovaní európskej smernice o niečo lepšiu východiskovú pozíciu v porovnaní so zákonodarnými orgánmi členských krajín, ktoré danú autorskoprávnu otázku doteraz riešili iba čiastočne, prípadne ju neriešili vôbec. To však neznamená, že pri zabezpečovaní harmonizovanej právnej úpravy u nás nebude v určitých ustanoveniach autorského zákona potrebné vykonať dodatočné zmeny. Kompetentné orgány by súčasne mali podniknúť kroky, ktoré podnikatia príslušné organizácie sídliace na území SR k úzkej a aktívnej spolupráci

s domácimi i so zahraničnými partnermi pri budovaní celoeurópskeho portálu obchodne nedostupných diel.

POZNÁMKY

- ¹ Recitál 3 smernice. Plný text smernice je dostupný online na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:32019L0790> (31. 1. 2020)
- ² Recitál 41 smernice.
- ³ Článok 10 smernice.
- ⁴ Osirelé dielo je autorské dielo a iný predmet autorskoprávnej ochrany, ku ktorým žiadny z nositeľov práv nie je určený, alebo, ak aj bol určený, nemožno ho lokalizovať. Databáza osirelých diel je jediná verejne dostupná databáza, ktorá poskytuje verejnosti údaje o osirelých dielach nachádzajúcich sa v zbierkach verejne dostupných knižníc, vzdelávacích zariadení, múzeí, archívov, inštitúcií zaoberajúcich sa filmovým alebo zvukovým dedičstvom, ale aj verejnoprávnych vysielateľov so sídlom v členských štátoch. Databáza okrem toho zhromažďuje informácie o legálnom používaní diel identifikovaných ako osirelé. Podrobnejšie informácie sú dostupné na webovom sídle EUIPO pod odkazom <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/orphan-works-db>, ako aj na webovej stránke SNK <http://www.snk.sk/sk/služby/v-sidelnej-budove/služby-vydavateľom/databaza-osirelych-diel.html> (31. 1. 2020)
- ⁵ Nedávna štúdia odhalila, že až 39% celovečerných filmov v zbierkach európskych kultúrnych inštitúcií je obchodne nedostupných. Údaje poskytnuté Nemeckou národnou knižnicou z roku 2013 zasa hovoria o 2 miliónoch obchodne nedostupných kníh uložených v jej fondoch. Bližšie GEIGER, Christophe – FROSIO, Giancarlo – BULAYENKO, Oleksandr. Facilitating Access to Out-of-Commerce Works in the Digital Single Market – How to Make Pico della Mirandola's Dream a Reality in the European Union. In: *JUPITEC*, 2019, roč. 9, č. 3 [online]. Dostupné na: <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-9-3-2018/4803> (31. 1. 2020). Na porovnanie: Zatiaľ čo do dnešného dňa (31. 1. 2020) boli slovenskými kultúrnymi inštitúciami identifikované len 4 osirelé diela, do zoznamu obchodne nedostupných diel, ktorý vedie Slovenská národná knižnica, bolo doteraz zaradených viac ako 97 000 monografií (a desiatky tisíc ďalších dokumentov) s príslušným statusom.
- ⁶ *Memorandum o porozumení* je v plnom znení dostupné na https://www.cenl.org/wp-content/uploads/2019/06/MoU_Key_Principles_on_the_Digitisation_and_Making_Available_of_Out-of-Commerce_Works_-20.09.11.pdf (31. 1. 2020)
- ⁷ Medzi diela, ktoré nikdy neboli obchodne dostupné, smernica zaraďuje plagáty, letáky, amatérske audiovizuálne diela, vojnové denníky, nepublikované diela atď. Pozri recitál 37 smernice.
- ⁸ Uvedená množina zahŕňa aj vzdelávacie zariadenia (školy), výskumné organizácie a verejnoprávnych vysielateľov (napr. RTVS), pokiaľ pod ich správou spadajú vlastné archívy alebo knižnice. Bližšie recitál 13 smernice.
- ⁹ Analogicky ju možno prirovnať k úlohe tzv. beneficentných organizácií, ktoré tvoria záznamy osirelých diel v rámci databázy osi-

relých diel určených na digitalizáciu a sprístupňovanie. Pozri VALKO, Juraj. Osirelé diela ako významná súčasť zbierok európskych kultúrnych inštitúcií. In: *ITlib*, 2016, roč. 16, č. 1, s. 40 – 45 [online]. Dostupné na: https://itlib.cvtisr.sk/buxus/docs/40_osirele%20diela.pdf (31. 1. 2020)

- ¹⁰ Smernica tiež pripúšťa možnosť, že ustanovenia o hromadných licenčných zmluvách zavedených touto smernicou neposkytnú uspokojivé riešenie týkajúce sa plošného získania súhlasov od nositeľov práv na použitie obchodne nedostupných diel. V určitých (opodstatnených) prípadoch smernica umožňuje sprístupňovať obchodne nedostupné kultúrne objekty na základe zosúladenej výnimky alebo obmedzenia autorského práva a súvisiacich práv. Porov. recitál 32 – 35 smernice. Bližšie o nevýhodách spojených s aplikáciou výnimky, resp. obmedzenia autorského práva v uvedenej veci pozri BEDNÁRIK, Richard. Kultúrne dedičstvo v prostredí internetu. In: *Duševné vlastníctvo*, [Roč. neuved.], výber (2015), s. 11.
- ¹¹ Okrem toho, ako sa uvádza v recitáli 30 smernice, „*dôvodom môže byť napríklad vek diel alebo iných predmetov ochrany, ich obmedzená obchodná hodnota alebo skutočnosť, že nikdy neboli určené na obchodné využitie alebo nikdy neboli obchodne využívané*“.
- ¹² Pozri <https://www.lita.sk/obchodne-nedostupne-diel> (31. 1. 2020)
- ¹³ Registrovaný používateľ bude oprávnený upravovať alebo vymazať výlučne vlastné záznamy. Záznamy iných registrovaných používateľov bude môcť iba dopĺňať informáciou o tom, že zastupovaná organizácia príslušné obchodne nedostupné dielo používa.
- ¹⁴ Porov. VALKO, Osirelé diela. Ref. 9, s. 43.
- ¹⁵ Prípadne fotografické diela či diela výtvarného umenia, ktoré tvoria integrálnu súčasť týchto diel alebo sú s týmito dielami spojené.
- ¹⁶ Na webovej stránke Slovenskej národnej knižnice je dostupný katalóg obchodne nedostupných diel, kde možno prehľadne vyhľadávať a prezerať si záznamy o objektoch identifikovaných po kontrole obchodnej dostupnosti ako obchodne nedostupné. Do katalógu možno vstúpiť kliknutím na odkaz https://chamo.kis3g.sk/search/query?term_90=fd:%22OND%22&theme=snk_ond (29. 1. 2020)
- ¹⁷ Podrobnosti o správe zoznamu obchodne nedostupných diel možno získať kliknutím na odkaz <http://snk.sk/sk/služby/v-sidelnej-budove/služby-vydavateľom/katalog-obchodne-nedostupnych-diel.html> (29. 1. 2020)
- ¹⁸ KOVÁČIK, Ján. Národný projekt Digitálna knižnica a digitálny archív – masová digitalizácia v Slovenskej národnej knižnici. In: *Knihovna plus*, 2016, 12(1), [online]. Dostupné na: <http://knihovnaplus.nkp.cz/aktualni-cislo/informace-a-konference/narodny-projekt-digital-na-kniznica-a-digitalny-archiv-2013-masova-digitalizacia-v-slovenskej-narodnej-kniznici> (29. 1. 2020)
- ¹⁹ Napríklad súčasťou zmluvy uzavretej medzi Slovenskou národnou knižnicou, autorskou spoločnosťou LITA a Národným osvetovým centrom v roku 2015 boli okrem presného vymedzenia spôsobov použitia diel aj ustanovenia týkajúce sa licenčných podmienok pre autorov, spôsobov oznamovania údajov o použitých dielach či spôsobov zabezpečenia digitálnych kópií proti potenciálnemu zneužitiu.

DIGITALIZÁCIA